STRUCTURI REPETITIVE ŞI STRUCTURI ELIPTICE ÎN GRAIURILE MOLDOVENEŞTI INSULARE

VICTORELA NEAGOE

În cele ce urmează ne propunem să detaliem câteva constatări privind modalităţile specifice de organizare a elementelor componente ale enunţurilor (cf. Guţu Romalo 2006), înregistrate în graiurile moldoveneşti transplantate, în secolul al XVIII-lea, pe malurile Bugului, în Cotul Niprului şi în Bazinul Donețului (din sud-estul Ucrainei), iar în secolul al XIX-lea, în Munţii Caucaz (din Federaţia Rusă)[1], din perspectiva celor două aspecte contradictorii care guvernează, în general, varianta orală a limbii (cf. Vulpe [1979b], 2006: 227 ş.u.): **A**. tendinţa spre amplificare a mijloacelor de expresie (prin repetiţie şi redundanţă), din necesitatea asigurării unei comunicări cât mai clare, marcate suplimentar, *sine dubio,* de un substrat afectiv (vezi Vulpe 1980: 84 ş.u.) şi **B**. tendinţa spre economie a limbajului.

Ambele tendinţe se realizează în plan sintagmatic prin elemente particulare ce se regăsesc în etape evolutive ale sistemului limbii române şi care, acţionând simultan şi pregnant în graiurile insulare, pot oferi acestora relevanţă.

La nivelul întregului enunţ, elementele constituente pot deveni parţial modalităţi de emfază, specifice sintaxei oralităţii (cf. Vulpe [1979a] 2004: 324–328; Pană-Boroianu 1989).

Se impune, pe de o parte, observaţia că acestea, în ansamblul ariei de ocurenţe, coexistă în vorbirea tuturor subiecţilor cu cele înregistrate în alte graiuri sau în limba comună. Coocurenţa faptelor de limbă a fost semnalată, cu unele excepţii, pe tot parcursul evoluţiei românei, demonstând că procesul de impunere a unei singure variante (unice) nu este pe deplin încheiat la nivel dialectal.

[1] Corpusul de excerpte se bazează pe materialul cules în 1998 în 13 localităţi situate la est de Bug şi în trei localităţi din nord-vestul Munţilor Caucaz: Alexandrovka (= A), Serbulovka (= S), Novogrigorievka (= Ng), Şcerbani (= Şc), Konstantinovka (= K), regiunea Nikolaev, Dikovka (= D), Gruzskoe (= G), Martânoşa (= M), Subotţî (= Sb), regiunea Kirovograd, pe malul Bugului, Voloşskoe (= V), regiunea Dnepropetrovsk, Cotul Niprului, Bairak (= B), Novoignatievka (= N), regiunea Donețk, Troiţkoe (= T), regiunea Lugansk, în Bazinul Doneţ, toate în sud-estul Ucrainei, iar în anul 1996 în Moldovanskoe (Md), Moldovanovka (Mn) şi Şabanovskoe (= Ş), regiunea Krasnodar din Caucaz, Federaţia Rusă.

Textele dialectale înregistrate în localităţile A, D, G, V, B, T au fost publicate în volumul TD–*Nistru*. Împreună cu cele culese din următoarele zece localităţi (S, Ng, Şc, K, M, Sb, N, Mn, Md, Ş) vor constitui obiectul celui de al doilea volum consacrat zonei (în curs de publicare).

FD, XXXV, Bucureşti, 2016, p. 129–144

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

Coexistența variantelor corespunde, prin urmare, unei succesiuni temporale şi unei evoluții lente.

Pe de altă parte, relevanța tipului de structură rezidă în capacitatea de combinare a diverselor particularități dintre care unele se întâlnesc fie în graiurile moldoveneşti adiacente (din stânga Nistrului, cf. Marin *et alii* 1998), fie în arii corelative ale graiurilor de tip nordic, dar în îmbinări diferite în plan sintagmatic.

Numai prin frecvența ridicată sub raport cantitativ – criteriu propriu elementelor de sintaxă –, prin distribuția sintagmatică şi în funcție de contextul ocurențelor, particularitățile selectate devin din elemente strict gramaticale, fenomene de intensificare, capabile să satisfacă intențiile comunicative ale vorbitorului şi să suplinească sărăcia mijloacelor de expresie, fie lexicale, fie sintactice.

În condițiile unei izolări teritoriale îndelungate (aproximativ trei secole), şi implicit lingvistice, de zona de origine, şi datorită bilingvismului (predominant după 1917), moldovenii – insulari se confruntă cu dificultăți de exprimare în idiomul matern, în ceea ce priveşte, atât „descoperirea" promptă a unor termeni, cât, mai ales, a unor instrumente adecvate construirii unor raporturi sintactice multiple.

Constatările cantitative se manifestă diferit de la un grup de graiuri la altul şi sunt dependente, în mare măsură, de natura textelor – texte „tehnologice" sau narativ-autobiografice (cf. Vulpe 1980: 23 ş.u.).

Organizarea internă a enunțurilor reproduce structura sintactică arhaică: prin cumulul redundant[2], repetiția particularităților de construcție, libertatea de topică (predilecția pentru plasarea determinanților în antepoziție față de regent) – fără ca aceasta să producă schimbarea funcției componentelor –, precum şi prin omiterea sau elipsa unor unități sintactice, parțial gramaticalizate.

A. STRUCTURI CU DUBLĂ EXPRIMARE ŞI ORDINEA DETERMINANȚILOR ÎN GRUPUL NOMINAL ŞI VERBAL

Propozițiile fragmentare, incomplete, insuficiente semantic, dar cu posibilitatea de a fi decodate contextual, beneficiază de elemente puternic marcate prin topică, repetiție şi prin dublarea unităților sintactice.

1. Subiectul[3]

1.1. Prin repetarea expletivă, în contexte succesive, pronumele personal – subiect preia informația de persoană indicată, fără echivoc, prin desinența verbală.

[2] M. Vulpe ([1979 b] 2006: 232) subliniază capacitatea redundanței de a „se reconverti" în informație, depăşind planul stilistic.

[3] Am renunțat la notația fonetică a exemplelor ilustrative, dar am păstrat barele, care marchează intonația, şi majusculele pentru numele proprii.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

Exprimarea persoanei prin două mijloace formale, construcție atestată în documentele nonliterare din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea (cf. Densusianu ILR, II: 247; Carabulea 1965: 104–105; *Sintaxa* 2007: 31–32; Frâncu 2009: 340) este considerată drept o gramaticalizare a unor trăsături specifice sintaxei oralității (Pană-Boroianu 1989: 68–69):

> *ş-apui* ***el*** *îmbla la o fată // da / şî vinea noaptea naverno* [= desigur] l*a oara doosprece / şî vinea* ***el*** */ da* ***el*** *aşa eara voievoi* [= voinic] *băietă aşa da // vinea* ***el*** */* ***el*** *de-amu spunea lu mama* (A VIIa); ***eu*** *de-amu* ***eu*** *soroc sedmoi hod cu pervâi copil îmblam grea* (S V); *dac*[ă] ***el*** *de-amu ştiia ... să cânti pi boian* [= armonică] *da* ***el*** *mittel o fost deja mă-sa lu punea /* ***el*** */ buianu-l lua de-acoló de zăce ani // nu!* ***el*** *s-o-nvățat hâti!* [...] ***el*** *lu toț i-o cântat* (V VIIIa); *da* ***eu*** *ce* ***eu*** *să spui?* ***eu*** *să vă spui una* (T VIII).

1.2. Pronumele personal fie anticipează în succesiune imediată sau la distanță subiectul exprimat prin nume ori prin pronume demonstrativ (marcat sau nu de determinări sintagmatice pronominale):

> ***ea apa ea*** *îi sărată gata* (A VIIa); ***ea copil-aceea*** *s-o rodit miercuri* (S VIIa),

fie reia subiectul:

> *da vo* ***patru cai ei*** *înhămați în privot* (S VIIIa); ***a meu băiet*** *o avut* ***el*** *fată* (M VII); *da* ***cela ficioru*** */ dac*[ă] ***el*** *îmbla cu tetea* (V VIIIa),
>
> ***acei*** (străbunii) *ujă nu ştiu de-atâta că* ***ei*** *ujă n-o fost aicea* (N VIII); *ş-****aceala*** (sucul de roşii) *ujă de iarnă* ***el*** *bun* (N V).

1.3. O altă modalitate de reliefare a subiectului exprimat prin pronume personal este utilizarea în succesiune imediată sau la distanță a pronumelui de întărire *(cu) singuru*, în formă invariabilă, (creat prin conversiunea adjectivului omonim), trăsătură pertinentă a graiurilor basarabene (cf. Marin *et alii* 1998: 98–99), dar reprezentând o tendință comună a dacoromânei (cf. Mărgărit 1995) :

> *da* ***eu*** *am rămas* ***cu sunguru*** // *nu! ş-apoi m-am dus şi* ***eu*** [la şcoală] (N VIII); *nu!* ***eu cî sungur*** *le fac* [stupul] (N VII).

Precedat de prepoziția *cu*, *singur* este atestat la Dosoftei: „Icoană bătrână a svântului Andrei *cu sângură* zugrăvirea face minuni” (citat menționat în DLR s.v. *singur*).

Observație. Disponibilitatea graiurilor insulare atât pentru structurile repetitive, cât şi pentru elementele de intensificare (cf. Neagoe 2013) explică echivalența semantică între valoarea de intensitate îndeplinită de repetiție, procedeu specific sintaxei oralității şi reliefarea poziției sintactice – subiect (exprimat prin pronume personal, demonstrativ sau nume), întărit prin adjoncțiunea particulelor

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

deictice enclitice: *-şi* (cf. Densusianu ILR, II: 118; Neagoe 2000) sau, rar *-(l)âi, -ie*[4]. Fenomenul este facultativ şi angrenează, în ambele situaţii, componenta afectivă a actului comunicativ:

*„Slave! noi nu sântém învăţaţ / dă copiii ş-o-nvaţa **eiş** / măcar copiii şî sîbă la noi aicea* (învăţaţi) (S V); *sorori la mini sunt / nu! **eliş** nu-s acolea // **eleş** trăiesc mai duparte;* [Ruşii] *da **eişi** toţ viniţ di duparte-acolea; că **eaş**... mâţ-aeasta fseo vreme el o chema-n braţă* (B Va);

s-o ridicat di la ţintirim* (zburătorul) / *ş-aşa **acelaşi în drept în hogeac s-o dus* (G VIIa); **acelaşi**... *s-o dus în raion încoló* / *şî zâce „la mine câne-o fost // naucioti* [= dresat] (V VIIIa);

ea ujă pojălilă* [= a pătimit] ***fumeiaşi /ea grăieşte moldoveneşte* (B Vb);

şi muiam frecăţeii celia şî **ielâi să muia* (A VIIa); *da **elâi** icolea o casă esti* (S VIIa); *ujă copiii... întreabă s-ştie şî **ieie*** (moldoveneşte) (N V); ***el** în Voloşilohradă în institut prăpădăia* [= activa ca profesor] *acoló acela / po sportu* [...] *şî **elâi** cum... s-o-nvaţat?! din armie* (T VIIa); *părinţî **ieli** îs din Galbăna* (Md VIII).

1.4. În toate situaţiile descrise, exprimarea subiectului, repetată, dublă sau marcată suplimentar prin intesificatori enclitici, în structuri facultative, nu este necesară sintactic, ea având un rol de clarificare, de subliniere a informaţiei, pe care vorbitorul o transmite, şi de nuanţare afectivă a enunţului.

1.5. Pronumele personal de pers. a 3-a masc. – subiect, prin frecvenţa ocurenţelor, s-a erodat şi a ajuns să fie utilizat şi în situaţii echivoce în care nu este respectată concordanţa în gen între cele două subiecte. Fenomenul a fost interpretat diferit în literatura de specialitate (vezi bibliografia şi discuţiile la Iordan 1975: 245–246):

şî crucea aceea am găsit-o ca când [...] ***ea** nu mare / **el** nu mare* (A VIII); *da **el** iaca amiaza / cald / jarotă* [= arşiţă] *şî toţ oamenii de-amu-s acasă* (D VIIa); *copila să zănimăia* [= se ocupa] *eu nu / n-aveam când* // [...] *punea **el** nu ştiu / ili hrişcă / ili ce punea **ea** cu cela* [în tobă] (G VIIa); *şî pohoda* [= vremea] *nu prea... da **el** ca când soare s-o-arătat* [...] *da **el*** [ploaia] *o-nceaput... a ţârâi deasupra // tot plouă tot vânt / tot frig* // (B Vb); *nu! **el** la noi o fost aceea cnişcă* (N VIII) (cf. Ştefănucă 1937: 173).

[4] Particularitatea, înregistrată în sud-estul Olteniei cu ramificaţii în graiurile dacoromâne vorbite pe malul drept al Dunării, în Bulgaria, este comentată şi explicată de Iulia Mărgărit (2011: 360 ş.u.) prin acţiunea fenomenului de sandhi. O altă explicaţie posibilă pentru aria sudică ar fi încadrarea pronumelui personal menţionat în seria de substantive, verbe sau adverbe care prezintă în rostire, facultativ, apendice vocalice de timbru [i] sau [î] plenison, un *sonus vicarius*, indiferent de contextul fonetic şi de poziţia cuvântului în enunţ: *câmpî*, *albi*, *am văzutî*, rostiri ocurente în zona menţionată (cf. TD – Bulg.: LXX, LXXI). Prin urmare, factori diferiţi (fonetici şi, respectiv, morfologici) pot avea acelaşi rezultat sintactic.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

2. Atributul

Elementele de structură relevante privesc topica determinantului în grupul nominal, ca urmare a disponibilității românei pentru topica relativ liberă. Graiurile insulare nu cunosc restricțiile impuse de ante- şi postpoziția atributului (nominal sau adjectival) față de elementul regent. Ponderea variantelor antepuse coocurente cu cele postpuse ale atributului este o trăsătură arhaică gramaticalizată (cf. Frâncu 2009: 168, 402), conservată, de preferință, în ariile laterale (cf. Vulpe [1973] 2006: 191–192; Marin *et alli* 1998: 121–122) şi în dialectele sud-dunărene (cf. Atanasov 2002: 263, 264; Sârbu, Frățilă 1998: 62, 85, 87, 113). Antepunerea este prezentă în varianta literară din secolul al XIX-lea (cf. *Morfosintaxa* 2012: 290–291).

Schimbarea facultativă a poziției atributului față de regent nu atrage modificări semnificative din punct de vedere funcțional, rămânând indiferentă, în general, şi față de intenția vorbitorului de reliefare a determinantului.

2.1. Atributul adjectival exprimat prin adjective propriu-zise, folosit rar la nivel dialectal (cf. Iordan 1975: 219), apare în poziție prenominală ca în limba veche (cf. *Sintaxa* 2007: 74):

> ***mândre*** *sumane* (D VIIa); ***plină*** *căruța* (V VIIIa); *cu* ***bune*** *straie al... gatesc* [pe mort] (BVa); *la noi era* ***bună*** *vaca* (T VIIIa); *di* ***albă*** *humă* (Ş VIII).

Antepunerea adjectivului a căpătat valoarea unor structuri fixe de evidențiere a atributului.

2.2.1. Adjectivul demonstrativ, bogat în variante lexicale şi fonetice (ca şi pronumele corespunzător[5]), cunoaşte o distribuție generoasă, mai ales, în poziție prenominală, complinind valoarea de determinare şi estompând, ca în perioada veche, gestul demonstrativ (cf. DA s.v. *acel*).

Formal, acesta devine omonim cu pronumele demonstrativ prin prezența oscilantă a particulei enclitice *-a* care funcționează contextual ca intensificator. Fenomenul este consemnat în meglenoromână: *țist / țistu / țista lup* (cf. Atanasov 2002: 263):

> ***aceala*** *zburatoriu* (A VIII); ***aista*** *ficioru, dar* ***acel*** *grâu* (S V); ***aeasta*** *sufletu* (G VIIb); ***ista*** *sat* (V VIIIa); ***acela*** *cânticu* (B Vb); ***aeasta*** *brânză* (N VII); ***aista*** *pământ; cu* ***asta*** *limbă* (Md VIIa).

În variație liberă, este înregistrată şi postpoziția adjectivului demonstrativ:

> *cerpicu* ***cela*** (A VIII); *ciuru* ***cela*** (S VIII); *pomântu* ***ista****, dar* ***aceala*** *pomânt* (N VIII).

[5] Pronumele demonstrativ are un grad de recurență foarte ridicat, prin repetarea anaforică, asigurând coerența tematică, şi prin capacitatea excesivă de a suplini un segment al enunțului, cf. Neagoe 2013: 327–330.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

2.2.2. Convertirea adjectivului demonstrativ în articol adjectival nu este pe deplin gramaticalizată; independența față de adjectiv este vizibil păstrată. Numeroase exemple indică conservarea, în distribuție complementară, a ambelor construcții:

spunea ***acei*** *bătrâni că zburătoriu este* (A VIII); *la mine sora* ***acei*** *mai mare o rămas* (S VII); *pânea / **acei** mari* (Şc VII); *le pune dinăinte lu* ***ieş***[ti] *tineri* (B Vb); *druşc-**acei** mare* (Ş V) (cf. Ştefănucă 1937: 158, 163).

Antepunerea demonstrativului–atribut este strâns legată de poziția atributului pronominal posesiv şi a celui nominal. Inversiunea topicii în secvența atributivă poate fi considerată în graiurile insulare drept „prototip sintactic" (vezi Vulpe [1967] 2004: 68).

2.3.1. Atributul pronominal posesiv în antepoziție este un fenomen parțial gramaticalizat care determină păstrarea formei fixe de nominativ în declinare:

a tău *cavaler* (S VII); ***a mei*** *părinții* (D VIIa); ***a mea*** *pocolenie* (M V); ***a nostru*** *tiar* [= muncă] (B Va); ***a noastre*** *nunta* (N V); *a lu* ***a meu*** *barbat* (T VIIIa); ***a melea*** *haine* (Md VII); ***a nostru*** *deduşca* (Ş VIIa).

2.3.2. Intervertirea adjectivului pronominal în grupul nominal este oscilantă:

docica ***mea*** (A VIIa); *mama* ***meii*** (Ng VII); *părintele* ***meu*** (Şc VII); *copiii* ***a noştri*** (N VIIa).

2.3.3. Frecvent, sub influența limbii ruse, atributul pronominal posesiv de pers. 1 sg. şi pl. tinde să fie substituit prin structuri pronominale în acuzativ cu prepoziția *la* sau *a*. Cele două modalități de exprimare, în distribuție complementară, sunt echivalente semantic şi caracterizează graiurile din stânga Prutului:

soarele ***la mine****... cinci soare-o fost* (V VIIIa); *tata o fost Petea* ***la noi*** (V VII); *soacra* ***la mine*** *bohomolnâi* [= sectantă] *ea* (B Vb); *care-o fost frați / surori* ***a mini*** *s-o-nsurat* (N VIIa).

2.4. Atributul pronominal în genitiv este exprimat prin formele genitivale ale pronumelui personal de pers. a 3-a sg. şi pl.:

*pe-**a lor** mireasă* (A VIIa); *la* ***a lu ei*** *părinți* (S V); ***a luişi*** *vacă* (B VII); ***a lor*** *mormânturi* (T VIIa); ***a ei*** *druşte* (Md VII).

2.5. Atributul substantival în genitiv antepus regentului este marcat constant prin articolul proclitic când determinantul aparține, mai ales, câmpului semantic al înrudirii sau exprimă relații sociale, în concordanță cu tendința spre analitism, de simplificare a flexiunii în declinarea unui grup nominal, remarcată încă din secolul al XVI-lea (cf. Diaconescu 1970: 231):

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

a lu sora *docica* (A VIIb); ***a lu oamini*** *oile* (S VII); ***a mami*** *pită* (G VIIa); ***a lu tata*** *soareli*; ***a lu director*** *cânli* (V VIIIa); ***ş-a lu mireasa*** *ruda* (B Vb); ***a lu a meu barbat*** / *frat-so* (T VIIa); ***ş-a lu mama*** *tojă tată* (Md VIII).

3. Complementul (in)direct

3.1. Cu un caz special de organizare a enunțului avem a face în construcțiile cu unic referent, dar cu dublă exprimare a complementelor (in)directe redate prin formele conjuncte de acuzativ şi de dativ ale pronumelor personale şi reflexive, masculine, la toate persoanele. Timpurile verbale susceptibile de a contacta pronume redundante–complemente (în ante- şi postpoziție) sunt timpurile compuse (perfectul compus şi viitorul); atestări sporadice apar şi la timpurile simple (cf. Neagoe 2011: 619).

Construcția sintactică cu reduplicare îşi păstrează caracterul facultativ şi proporția ocurențelor în favoarea nedublării, prezentând o stabilitate şi o continuitate diatopică arhaică[6].

Un sondaj sumar, efectuat pe un eşantion de 20 de pagini transcrise de la unul dintre cei mai buni informatori (cf. TD–*Nistru*: 104–124), ne oferă o imagine sugestivă asupra frecvenței acestui tip de structură, aflat constant într-un raport de variație liberă, ținând seama şi de natura textului.

Concluziile acestui sondaj nu pot fi generalizate (motive multiple depăşesc limitele prezentului articol), dar ilustrează, într-o oarecare măsură, situația reală a concordanțelor, ce radiografiază etape mai vechi ale limbii.

Totalul construcțiilor cu reduplicare sunt 26, raportate la 75 de exemple cu pronumele complement exclusiv în antepoziția auxiliarului, ceea ce reprezintă aproximativ 30 % din numărul total de ocurențe înregistrate.

Din cele 26 de construcții redundante, numai 7 apar în texte fixe (cu frecvență de 30 %); diferențele de frecvență fiind explicabile prin valoarea intensivă, pertinentă, pe care o dezvoltă în plan stilistic construcțiile parțial gramaticalizate.

Variantele redundante şi cele conforme cu uzul actual (standard) nu prezintă restricții de funcționare, deoarece ambele tipuri păstrează valoarea lor fundamentală (exprimarea obiectului (in)direct), atât în textele fixe:

complement direct: [La Sf. Andrei] *să zâcea* [că] *cine* ***l-a loa-lă*** [pantoful] *orcine l-a găsî / dac l-o găsât flăcăul pe-aceea şî s-a mărita /* [...] *aceea nainte* ***s-a***

[6] În graiurile contemporane, la fel ca în limba veche (cf. Gheție 1975: 166, 343, 348, 355), construcția a fost înregistrată într-o arie marginală, uneori discontinuă, care înconjoară teritoriul dacoromân de la sud-vest, nord-vest, nord spre est, începând cu Banatul sârbesc, sudul Banatului, nord-vestul Olteniei, Bihor, Țara Oaşului, Maramureşul de la nord şi sud de Tisa, Năsăud, Bucovina de nord şi de sud, Basarabia (inclusiv malul stâng al Nistrului) şi continând la est de Bug. Fenomenul a fost atestat, rar, în dialectul istroromân, completând aria concordanțelor interdialectale (vezi bibliografia la Neagoe 2011: 621).

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

marita-să (S VII); [Cloşca] *o scos // da cela unu calic* [= şchiop] / *unu* ***l-o davită-lă*** [= l-a ucis] [...] *cloşca* ***l-o călcată-lă*** (B Vb); *chiagul* ***l-o făcută-lă*** (Ş).

complement indirect: *frământ aluatu pi apă / sari cât* ***ş-a lua-şi*** (A VIIc); *de-amu dacă... cinevai vra* [să-i dau găină] */ da eu* ***ț-oi da-ț*** *acoló* (M V).

cât şi în cele libere:

m-am culcată-mă *în cuhne // ş-aşa m-am culcat deasupra căpătâiulu / nici m-am dezbrăcat / di platie /* [...] *ş-o visăz pi mama* [decedată] *şî zâce aşa* ***m-o luatî-mă*** *di spete // şî mă bate aşa-n căpătâi / şî zâce „cânț?”... dac*[ă] *m-am spăriiet / şî m-am trezât srazu* [= imediat]...; *„ian! prăveşte / ia! prăveşte sânge a nostru / ian! prăveşte // da de un* ***te-ai luatî-te****?”* [= ai apărut] (B Vb).

Alternanța celor două construcții, în aceeaşi frază, într-o succesiune la distanță, se rezumă la un raport cantitativ, în funcție de valoarea secundară de intensificare, care se dezvoltă în fragmentele marcate de participarea afectivă şi emoțională a vorbitorului.

Repetarea pleonastică a cliticului complement creează o *opoziție de relevare* în raport cu formele neredundante[7]:

zâc „mâni m-oi duci la Lida” [la cimitir] [...] *„amiaz tu-i fi acasă / da eu* ***m-oi duci-mă”*** (D VIIa).

Rar, în câteva localități, a fost înregistrat complementul (in)direct, exprimat prin formele atone ale pronumelui, exclusiv în postpoziție, neanticipat; în variație liberă cu structurile redundante, construcția corespunde unei faze mai vechi de evoluție (cf. Puşcariu 1974: 454; Gheție *et alii* 1997: 171):

bărbatu-meu iaga as[ta] *pisti-o lună o morit dupa cuscra me //* [ginerele] *o zîs „eu n-oi lăsa-****mă*** *aesta / şî cela” / zîce „i-am ascultat pi toț că... pi mama s-o țânem mai mult* [moartă] */ şî ... ista / nu l-oi țâne-lă” //* [...] *a dăuza l-am îngropat //* (G VIIa); *„undi eu oi scri-****vă*** *cui? ádresă //* (G VIIIa).

În distribuție complementară, cu tendința de reduplicare a complementelor prin forme pronominale conjuncte, este dublarea obiectului (in)direct simultan prin anticiparea sau reluarea prin clitice a formelor pronominale accentuate de dativ sau de acuzativ cu prepoziția *pe*, contrucție care s-a impus din secolul XVIII-lea (Gheție *et alii* 1997: 351; *Sintaxa* 2007: 129, 138) şi care, în graiurile insulare, are caracter obligatoriu:

[7] După părerea noastră, atestările frecvente în versurile lui Dosoftei (poezia are o încărcătură emoțională mai puternică decât proza) reprezintă prelucrarea şi fructificarea stilistică a unor particularități dialectale diagnostice, operante la nivelul sintaxei oralității. Gh. Chivu (2000: 91) consideră dublarea complementului ocurentă în opera lui Dosoftei ca un „procedeu manierist, din rațiuni prozodice”.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

*şî tatu meu o vinit **pi mini** / **ş-m-**o luat di mână / **şî m-**o dus la mire* (A VIIa); *da **mie mi** s-o slucit* [= mi s-a întâmplat] / *nu cu foc nu cu nic / la fereastră* [strigoiul] (S VII); *aşa holos peste tot ţintirimu **miia mi** s-o rastojat* [= a răsunat] (D VIIa); ***mia*** nu ***îmi** place şobî... las să fie zoioşi* [copiii] (B VII); ***mi-**o părut **miia** rău* (Md VIII).

Obiectul direct poate fi triplu exprimat:

*nu! şî de-amu aeasta voi **pi mini mi-**s... scrie-**mă** / a cine? undi eu îi grai aeasta?* (G VIIb).

B. REORGANIZAREA SINTACTICĂ PRIN OMISIUNEA UNOR CONSTITUENȚI

1. Predicatul verbal

La fel ca în limba veche (*Sintaxa* 2007: 44–45; Frâncu 2009: 342), propoziţiile pot fi eliptice de predicat. Verbul „elidat" – element constituent neexprimat – este dezambiguizat prin referirea explicită la enunţurile anterioare, care asigură, graţie presupoziţiei, informaţia transmisă:

da ele [plăcintele] *mai mândre s-coc* [cu untură] */ da dacă* [**nu ai**] *numa cu oloi* [**se prăjesc**], *da ele să-negresc* (A VIIc); *amu cela el* [soţul] *hramotnic* [= învăţat] [**era**], *da pi mini hereş parinţî* [**spuneau**] *că nu-s hramotna, că nu cela* (G VIIb); *traim la Ucraina / da di ci satu ista... nu ştiu* [**are**] *moldoveni* (M V); *şi viu oamnii... nu! di dimâncat oamnilor şî di băut* [**să le dai**]; *cei bătrîni* [**spuneau**] *că vine* (zburătorul) *şî-ncă...* [**spuneau**] *pi cini lî-ntoluceşte* [= întâlneşte] [!] (V VIIIa); *şî grăunţă lor* [gâştelor] *mai multe* [**să le dai**]; *da păn la şăs[ă] săptămâni el* [mortul] *acolé* [**rămâne în casă**] (B Vb); *ş-ot ujă săptămână aveam pi ce* [**cumpăra**] (N VIII); *c-amu nu* [**este**] *acel grâu cum* [**era**] *întâi* (N V).

Nefolosirea cotidiană a idiomului matern, în condiţiile bilingvismului, precum şi excesul de oralitate specific graiurilor insulare, determină apariţia unor enunţuri ambigue, incomplete, neîncheiate.

2. Predicatul nominal – verbul copulativ

Relativ frecventă este suprimarea verbului copulativ *a fi* din structura predicatului nominal, particularitate semnalată pentru limba veche şi în textele originale (mai apropiate de limba vorbită) (cf. Gheţie *et alii*: 348; *Sintaxa* 2007: 46, 47). Exemplele numeroase de omitere a copulei, în alternanţă cu prezenţa ei, în aria dialectală Bug – Nipru – Doneţ, alături de alte arhaisme, ne determină să considerăm fenomenul ca o continuare şi o întărire a unei tendinţe interne vechi a românei, independent de modelul existent în rusă (limba de adopţiune a vorbitorilor moldoveni).

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

noi zâceam gaspodi cirpic [= chirpici], *măcar de* [**sântem**] *moldoveni* (A VIII); *s-o pun în jarone* [= tăvi] *şî le puu, da ele dacă* [**este**] *cald, în casă, da dacă ciuti* [este] *frig le-nvalesc şî să ridică pita în cutiori* (S VIIb); *amuia noi nu l-am ţânut di ci că el* [mortul] *o morit treţeato iulea şi el* [timpul] [**a fost**] *jarotî* [= caniculă] (G VIIa); *sari nu trebu ş-pui că el* [borşul] [**este**] *sarat* (M V); *şî pojalila* [= au pătimit] *copiii că ei* [**erau**] *citire şî... aşa ia!... da colé* [**era**] *voinaua* [= războiul] (B VII); *ş-apoi ujă... unde* [**este**] *gros acolo al tai cu cuţâtu oleacă* [cotorul la varză] (N V); *oi! ne dai boh! trăiţ pără* [**sânteţi**] *tineri, nu cân* [**veţi fi**] *bătrân* (T VIIa).

3. Omiterea morfemului de conjunctiv

3.1. Româna poate admite conjunctivul fără marca distinctivă *să* la verbele din vechiul fond al limbii unde desinenţa conjunctivului diferă de cea a indicativului (*cîntă -să cînte*), în anumite construcţii paratactice, în imprecaţii, în rugăminţi sau în urări – formule devenite tradiţionale (cf. Avram 1987: 134–135).

Au fost înregistrate, în variaţie liberă, la anumite verbe, exemple de conjunctiv fără *să* (*şi*[8]) la persoana a 3-a sg. şi pl. Ne referim atât la variantele analogice (şi arhaice[9]) de conjunctiv prezent, net diferenţiate, exclusiv la verbele *a fi*: *să (şi) fibă* (rostit *să/şi îibă* sau *să/şi Ћibă*) şi *a mânea* „a rămâne”: *să mâibă* [10] (atestat sporadic), cât şi la verbe din fondul vechi al limbii.

În graiurile moldoveneşti vorbite în sud-estul Ucrainei *să/şi* s-au redus adesea la *s/ş’*, iar apoi s-au elidat din cauza debitului verbal alert, determinând modificări prin fenomenul de coarticulaţie[11]:

[să] *îibă*:

cânele poate ***îibă*** *fără hazeain* (A VIII); *mămăliga liubeşte* [...] ***îibă*** *unt şî brînză; s-o dohorit* [= au căzut de acord] *când de-amu* ***îibă*** *nunta* (A VIIa); [Şoriciul] *ăl râdeam cu cuţâtele* ***îibă*** *pielea aceea curată* (A VIIc); [Frecăţeii] *îl mormântai*

[8] Pentru vechimea şi extensiunea geografică a fenomenului (în Bihor, Bucovina de nord şi pe malul stâng al Nistrului) vezi Todoran [1966] 1984: 114–130; cf. Marin *et alii* 1998: 106–107.

[9] B. Cazacu (1966: 142) citează forma *să fibă* consemnată într-un document emis în anul 1612, în nordul Moldovei, în aceeaşi arie unde formele analogice au curs şi în graiurile actuale.

[10] Cercetările recente în Bucovina de nord şi pe malul stâng al Nistrului au evidenţiat extinderea analogiei şi la alte verbe: *să deibă, să ieibă, să puibă, să rămâibă, să spuibă, să ştibă, să ţâibă, să vibă* (cf. Marin 1995: 26–27; Marin *et alii* 1998: 107). Numărul mare de atestări în aria de pe malul Nistrului sugerează faptul că nucleul inovaţiei aparţine a c e s t e i zone şi că primul verb afectat de analogie a fost *a fi*, care prezintă cea mai mare extensiune geografică.

[11] Preferinţa pentru sincopă caracterizează, în special, graiurile moldoveneşti. Ea a fost explicată prin tempo-ul allegro al rostirii dialectale, care, prin economia de coarticulaţie, a condus la modificări formale ale unor particule auxiliare sau ale unor instrumente gramaticale lipsite de accent, grupate în jurul cuvintelor accentuate împreună cu care alcătuiesc un grup semantic (cf. Puşcariu, LR II: 164, 192). Fenomenul este cunoscut şi aromânei: *va s-cântu* > *va cântu* (cf. Capidan 1932: 365, 466–467; ALAR, I, h. 34; MN 103, 124).

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

[= frământai] ***îibă*** *ei s-ţâie* (S V); *eu zîc „**îibă** ş-aşa* [căldură] *ma duc*" [la cimitir] (D VIIa); *şî li ferbeam na lioho* [= la foc domol] *mai bine-aşa a **îibă**; canejno cutioru treb ş-ăl topeşti* [= s-l încălzeşti] *şti cum... / **îibă** s-s-coacă ea* [pâinea] *abo s-nu s-ardă abu **îibă** crud* (G VIIa); *ş-acela eu le-aleg **îibă**... de azi, de ieri aşa ia! **îibă** oauole / şî le pun sub cloşcă* (M V); [Cercul] ***îîie*** *el de carpăn di ce-o fi, numa nu de stejar* (Ş VIII).

[să] *mâibă*:

[Porumbul] *strîngeam că **mâibă*** [...] *ciocanul să* [se] *mai usuce* (N VIII).

Variantele analogice *să/şi îibă (îîibă)*, *să/şi mâibă* sunt simţite de vorbitori ca forme suficient marcate formal, încât să nu se producă confuzia semantică între formele cu şi fără conjuncţie. Constituentul suprimat poate fi subînţeles din context.

3.2.1. *Alte verbe:*

„[**să**] ***nu mai viie*** *de-amu Ivan Sâmeici şî doarmă*" (A VIIb); *şî vindea în ti miri ce* [...] *da* [**să**] ***n-aibă*** *şî n-aibă omu* (A VIId); *da di ce* [**să**] ***nu ştiu***?! (S VIII); *ni nu ştiu cum* [să] ***vă spui*** *eu vouă că la noi era nainti patru colhozuri aici* (S VIIa); *ci mai poci eu* [**să**] *şciu amu ci?! amu la mini nicî nu esti că eu... calică am rămas* (K VII); *da noi mai răpăde cu... Anatol Ivanovici ş-să li căciiem* [= să legănăm] [!] [**să**] nu ni vadă nica [= mama] (G VIIa); [Plăcintele] [**să**] ***îîie*** *ca apă naprimer* (N V).

3.2.2. La o analiză mai atentă a materialului, remarcăm frecvenţa omisiunii morfemului – componentă neaccentuată a grupului – în fraze cu exprimare continuă, care conţin în succesiune, în variaţie liberă, şi alte verbe m a r c a t e la conjunctiv.

Alternanţa între conjunctivul cu şi fără morfem, în acelaşi context, asigură calitatea modului, iar enunţul devine mai puţin susceptibil de interpretare echivocă:

*ca cânt... ciuti **îibă** mai lung / da ele **ş-îibă**... mai... n-aşa jârnăi* [= cu grăsime] (A VIIc); [Pâinea] ***s-îibă*** *uşurică ea, **nu îibă** ca piatra* (G VIIa; cf. Ng VII, M V).

3.3. Rar, este atestat conjunctivul fără *să/şi* în construcţii cu pronumele personal conjunct enclitic, în propoziţii independente, care conservă forme împietrite din limba veche:

[Porcilor] *macuhă* [= turtă presată din floarea soarelui] *le fierbeam / le dădeam acólo // ş-apoi **mînce-le**!* (B Vb).

Inversiunea pronumelui personal trădează arhaismul construcţiei.

Omiterea morfemului de conjunctiv, în anumite contexte, în variaţie liberă, se înscrie într-o tendinţă veche, proprie evoluţiei sintaxei limbii române.

3.4. În urări sau în imprecaţii, omiterea mărcii de conjunctiv se întâlneşte şi în graiurile insulare:

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

„***ŝii*** *sănătos cuscrule!*” (S VIIa); „*lasă* ***fiibă*** *țărâna uşoară*!” (Ng VII); „***trăznească-vă*** *pomântu”* (B Vb); „***nu*** *mai* ***ajungă*** *nici la puiu ceal di şărpi*” (Md VIII)[12].

4.1. În aceeaşi categorie (vezi discuția de sub **3.1.**, **3.2.1.**) se înscrie contragerea întâlnită în variație liberă a auxiliarului *a fi* (neaccentuat în enunț) din componența condiționalului perfect:

dac-om fura ne-ar [**fi**] *zgonit / or ne-ar ŝi-nchis / eara strohu* (S VIIa); *bărbat cân a ŝi fost la ocol / aş* [**fi**] *țânut porc* (B Vb)[13].

particularitate înregistrată în graiurile din stânga Nistrului sau la nord de Tisa atât la condiționalul perfect, cât şi la conjunctivul perfect: *n-ai ce să le* [**fi**] *făcut* (cf. Marin *et alii* 1998: 112; cf. Ştefănucă 1937: 55, 138, 143).

De menționat faptul că şi această construcție este rezultatul unor circumstanțe fonetice, determinate de modul rapid de rostire şi de coarticularea unor componente neaccentuate în frază.

În alte contexte, a fost înregistrată suprimarea (eliminarea) auxiliarelor de viitor şi de condițional perfect în construcții care păstrează encliza elementelor pronominale atone, ca într-o fază veche a limbii.

îț intra la Cliş şî [**veți**] ***vidé-lă*** *acee stanocu* [= răboi de țesut] (N VII); [Despre strigoi] *nu! zâc că...* [**l-ar fi**] ***pritujî-lî*** [= l-ar fi agasat pe cel răposat]... / [**pentru că**] *tare-o plâns* / [...] *da tuca* [= tata] *amu... di la soroc pervâi hod nu-i / şî la noi n-o fost nică niciodată / cât mama o plâns!* (G VIIa).

4.2. Aceluiaşi tip de modificare, prin fenomene de sandhi, se subsumează tendința de a evita şi de a elimina unul dintre cele două componente (monosilabice), neaccentuate, devenite omonime, cu funcții diferite, aflate într-o relație de vecinătate imediată. Avem în vedere conjunctivul unor verbe la diateza reflexivă unde *să*[14], morfemul modului, şi *să* < *se*, pronume reflexiv de persoana a 3-a (rostit cu [e] > [ă], conform normei fonetice locale după consoana [s] pronunțată dur), aflate în contiguitate sintagmatică, în vorbirea allegro, tind să se contragă, într-un singur element *să*, în defavoarea reflexivului[15] (cf. Ştefănucă 1937: 143, 161).

Omisiunea pronumelui reflexiv determinată şi de tempoul vorbirii reflectă tendința spre economie a mijloacelor de expresie:

nu! soromnó [= oricum] *hazeainu trebu să* [**se**] *ducă ş-al ieie* [cânele] (A VIII); *nu! i-o dat... hârtiile şî* [**se**] *ducă în front* (A VIId); *n-o vrut mama să* [**se**] *mărite*

[12] Cf. TD-Mold., I, 2, pct. 235 (= V): 177: *Dumnezău* [**să**] *v-ajute*; cf. ALRT II, pct. 172 : 82.

[13] TD-Mold., I, 2, pct. 235 (= V): 177, notează construcția, de asemenea, la condiționalul perfect: *cân n-aş vrea, n-aş* [**fi**] *vinit*.

[14] Când morfemul de conjunctiv este *şi*, aglutinarea reflexivului se produce rar.

[15] Mioara Avram ([1997] 2007: 148–158) analizează implicațiile fenomenului de omofonie pe plan sintactic în româna standard.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

(V VII); *nu veie nime să* [**se**] *ducă* (B VII); *da este bătrâni di el trebe să* [**se**] *culce* / *să doarmă* / *să* [**se**] *hodinească* (B Va); [Aluatul] *ş-ăl puneam s-şadă sî* [**se**] *mai ardice* (N V); *soacra zâcea: „nu trebui să* [**se**] *ducă* (T VIIa); *una vre să* [**se**] *mărite* (Md VIII); *deodată nu vrea să* [**se**] *ducă în colhoz* (Ş VIIb).

Omiterea pronumelui reflexiv *se* a fost înregistrată, punctual, în Banatul sârbesc (pct. 857), în Crişana (pct. 321), în Bucovina de nord (pct. 393), în Basarabia (pct. 470, 652), în sud-estul Transilvaniei şi nordul Munteniei (pct. 159, 230, 784) (cf. ALRM I / II h. 346).

Neexprimarea pronumelui reflexiv *se* (> *să*) se realizează şi la indicativul prezent al unor verbe la diateza reflexivă, cu *s* la inițială. Schimbarea este rezultatul unei contrageri: *se suie* > *să* suie > *s-suie* > *suie*:

da Vasâle [**se**] *suie şî la fereastră* (Mn VII).

Rar se întâlneşte suprimarea pronumelui personal aton de pers. a 3-a, cu rol de complement direct:

„*mâne* [**pe**] *el... eu* [**îl**] *voi aduce încoace la robotă*” (S VIIb).

Aceste elemente neexprimate, pot fi deductibile din contextul extins.

*

Comparativ cu celelalte unități sintopice ale dacoromânei, raportul dintre redundanță şi economie reprezintă, în plan sintactic, o trăsătură diagnostică a graiurilor insulare din mediul slav.

Elementele componente ale enunțurilor (pronumele subiect, atributul, complementul [in]direct) se evidențiază, pe de o parte, prin modul de organizare repetitiv, redundant, prin intensificatori deictici şi prin topică (predilecția pentru antepoziția determinantului), parțial gramaticalizate. Tendința de „hipercaracterizare” arată stabilitatea diacronică a cumulului de mărci, suplinind posibilitățile reduse de exprimare în idiomul matern şi asigurând coerența mesajului.

Pe de altă parte, tendința de economie în exprimare este concretizată, în raport de variație liberă, prin neexprimarea predicatului, a unor cuvinte ajutătoare (morfemul de conjunctiv, pronumele reflexiv al predicatului, a unor verbe auxiliare sau copulative din structura predicatului) sau prin substituirea, cu ajutorul demonstrativelor anaforice, a unor termeni sau fragmente de enunț, subînțelese din referințele susceptibile în antecedent.

Cele două tendințe care au acționat asupra românei vechi au fost conservate, consolidate şi amplificate de frecvența în exces a ocurențelor, în graiurile moldoveneşti insulare.

Cauzele care au condus la proliferarea şi accentuarea anumitor procedee sintactice (expresie a unor fenomene evolutive) sunt de natură atât gramaticală, cât şi psihostilistică.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

BIBLIOGRAFIE

AF = „Anuarul Arhivei de folclor”, publicat de Ion Muşlea, I, Cluj, 1932, ş.u.

ALAR, I = Nicolae Saramandu, *Atlasul lingvistic al dialectului aromân*. Volumul I. Editor: Manuela Nevaci, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2014.

ALRM I / II = *Micul Atlas lingvistic român* publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu, de Sever Pop, vol. II, Sibiu, Leipzig, 1942.

ALRT II = Emil Petrovici, *Texte dialectale* culese de... *Suplement* la *Atlasul lingvistic român II* (ALR II), Sibiu, Leipzig, 1943.

Atanasov 2002 = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Avram 1987 = Mioara Avram, *Condiţii gramaticale de folosire a conjunctivului fără* ***să,*** în *Probleme ale exprimării corecte,* Bucureşti, Editura Academiei, p. 134–138.

Avram [1997] 2007 = Mioara Avram, *Consecinţe gramaticale ale contiguităţii omofonelor în limba română,* în *Studii de sintaxă a limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 148–158.

Capidan 1932 = Theodor Capidan, *Aromânii*. *Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, Bucureşti.

Carabulea 1965 = Elena Carabulea, *Repetarea şi reluarea subiectului în limba română din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Bucureşti, p. 103–109.

Cazacu 1966 = B. Cazacu, *Conjunctivul prezent de tipul* ***să fibă*** *(****fibă, sibă, ştibă****) în dacoromână*, în *Studii de dialectologie română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, p. 140–143.

Chivu 2000 = Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, Univers Enciclopedic.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, Bucureşti, 1913–1948.

Densusianu ILR, I, II = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediţie îngrijită de J. Byck, vol. I, II, Bucureşti, 1961.

Diaconescu 1970 = Paula Diaconescu, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc*, Bucureşti, Editura Academiei.

Frâncu 2009 = C. Frâncu, *Gramatica limbii române vechi* (*1521–1780*), Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Gheţie 1975 = I. Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, Editura Academiei.

Gheţie *et alii* 1997 = *Istoria limbii române literare. Epoca veche* (*1532–1780*) de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheţie, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Guţu Romalo 2006 = Valeria Guţu Romalo, *„Propoziţie” sau / şi „enunţ”?* în *Studii de gramatică şi de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram.* Coordonator: acad. Marius Sala, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 188–204.

Iordan 1975 = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Marin 1995 = Maria Marin, *Iotacizarea verbelor. Reflexe şi consecinţe în unele graiuri româneşti vorbite în medii alogene*, în FD, XIV, p. 23–28.

Marin *et alii* 1998 = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri româneşti din Ucraina şi Republica Moldova*, în FD, XVII, p. 69–155.

Mărgărit 1995 = Iulia Mărgărit, *Un adverb de exclusivitate în graiurile din Muntenia: singur*, în FD, XIV, p. 47–51.

Mărgărit 2011 = Iulia Mărgărit, *Inovaţii la categoria pronumelui personal în graiurile româneşti din ţară şi din afara ţării*, în *Studii de dialectologie, istoria limbii şi onomastică. Omagiu domnului Teofil Teaha*. Coord.: Maria Marin, Daniela Răuţu, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 359–366.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

Morfosintaxa 2012 = *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea şi al XX-lea*, ed.: Gh. Chivu, Gabriela Pană Dindelegan, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Irina Nicula, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Neagoe 2000 = Victorela Neagoe, *Arhaism şi inovaţie în graiurile vorbite în estul Ucrainei*, în FD, XIX, p. 245–254.

Neagoe 2011 = Victorela Neagoe, *Construcţii sintactice dialectale arhaice. Anticiparea şi reluarea formelor pronominale conjuncte de dativ şi acuzativ*, în *Studia Linguistica et Philologica. Omagiu Profesorului Nicolae Saramandu la 70 de ani*, editor: Manuela Nevaci, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 617–627.

Neagoe 2013 = Victorela Neagoe, *Din nou despre graiurile moldoveneşti din Cotul Niprului şi din Bazinul Donețului*, în *„Cuvinte potrivite”. Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*. Coordonatori: Daniela Răuţu, Adrian Rezeanu, Dana-Mihaela Zamfir, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 325–335.

Pană-Boroianu 1989 = Ruxandra Pană-Boroianu, *Sintaxa dialectală istorică* în *Dialectologica*. Volum îngrijit de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Universitatea din Bucureşti. Societatea de Ştiinţe Filologice, p. 65–71.

Puşcariu 1974 = Sextil Puşcariu, *Cercetări şi studii*, ediţie îngrijită de Ilie Dan. Prefaţă de G. Istrate, Bucureşti, Editura Minerva.

Puşcariu LR, II = Sextil Puşcariu, *Limba română*, II, *Rostirea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994.

Sârbu, Frăţilă 1998 = Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcard.

Sintaxa 2007 = *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, coordonator: Mioara Avram, colectiv de elaborare: Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Ştefănucă 1937 = P. V. Ştefănucă, *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos*, în AF, IV, 131–227.

TD–Bulg. = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

TD–Mold. = *Texte dialectale. Supliment* la *Atlasul lingvistic moldovenesc (ALM)*, vol. I, partea I, culese de V. Melnic, V. Stati, R. Udler, Chişinău, 1969; vol. I, partea [a] II[-a], culese de V. Melnic, V. Stati, R. Udler, Chişinău, 1971.

TD–*Nistru* = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri româneşti de la est de Nistru. Texte dialectale şi glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.

Todoran [1966] 1984 = Romulus Todoran, *Despre **şi** «să» în graiurile dacoromâne*, în *Contribuţii de dialectologie română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Vulpe 1980 = MagdalenaVulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Vulpe [1967] 2004 = Magdalena Vulpe, *Fapt dialectal şi fapt popular*, în Vulpe 2004, p. 61–71.

Vulpe [1979a] 2004 = Magdalena Vulpe, *Sintaxă a dialectului şi sintaxă a limbii vorbite*, în Vulpe 2004, p. 324–333.

Vulpe [1973] 2006 = MagdalenaVulpe, *Observaţii asupra sintaxei graiului din zona „Porţile de Fier”*, în Vulpe 2006, p. 169–192.

Vulpe [1979b] 2006 = MagdalenaVulpe, *Redundanţă şi economie în sintaxa românei vorbite*, în Vulpe 2006, p. 227–232.

Vulpe 2004, 2006 = Magdalena Vulpe, *Opera lingvistică*, I. *Dialectal, popular, vorbit*, 2004; II. *Dialectologia românească. Varia*, 2006, ed. Ion Mării şi Nicolae Mocanu, Cluj, Clusium.

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)

STRUCTURES RÉPÉTITIVES ET STRUCTURES ELLIPTIQUES DANS LES PATOIS MOLDAVES INSULAIRES

RÉSUMÉ

Nous avons choisi ici de mettre en évidence un ensemble de tendences d'ordre syntaxique de façon non négligeable.

Conformément à la structure syntaxique du roumain ancien et à la tendence de refleter une matrice archaïque de l'oralité, les patois moldaves se distinguent, d'une part, par la coexistence de certaines constructions particulières, redondantes, répétitives et intensives, notamment la répétition, d'une manière explétive, du pronom personnel sujet; l'emploi simultané de deux pronoms personnels conjoints masculins complément d'objet (in)direct, ajoutés devant et après un verbe au passé composé at au futur: *l-am văzutu-lă* ; *m-oi duce-mă*, aussi bien que par une réelle prédilection, comme prototype, pour l'antéposition du complément de nom (exprimé par l'adjectif qualificatif, démonstratif, possessif, par le pronom personnel attribut et par le substantif en génitif).

D'autre part, on remarque, dans l'usage facultatif, l'émergence de structures elliptiques à savoir l'omission du prédicat et de certains mots auxiliaires: le morphème du subjonctif *să* (*şi*); le pronom réfléchi *se* (pour la troisième personne de singulier et pluriel) avec des verbes au subjonctif: *să* [se] *mărite*; certains verbes auxiliaires: *aş* [fi] *ţinut porc*, ou bien copulatifs de la structure du prédicat.

Il est évident qu'ici il y a un rapport étroit entre les structures réduplicatives, intensives et les structures elliptiques.

La répétition pléonastique devient, par sa fréquence particulière et par sa modalité de manifestation, un trait caractéristique des parlers moldaves isolés. Très souvent, l'insistance sert à remplir la pauvreté des moyens d'expression affective (soit lexicaux, soit syntaxiques ou variant selon l'intention du locuteur).

Les contextes d'occurrence signalés dans les deux situations ci-dessus indiquées ont été révélés aussi dans les études de dialectologie diachronique.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
al Academiei Române

BDD-A24897 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:36:11 UTC)